

Nacionalni park TARA

NPSD 01

Danas

SREDA, 22. SEPTEMBAR 2010.

Područje koje na zapadu Srbije, uz granicu sa Bosnom i Hercegovinom, zahvata 19.175 hektara, država je proglasila nacionalnim parkom 13. jula 1981. godine. *Nacionalni park* poznat je po jedinstvenim primercima biljnog sveta, posebno po *Pančičevoj omorici*, ali i po zaštićenim životinjskim vrstama kao što je mrki medved. Značajni spomenici kulture, čist i vlažan vazduh, bogatstvo voda, umerena planinska klima, mnoštvo vidikovaca, uređenih šumskih staza i drugi sadržaji, čine to područje izuzetno privlačnim i veoma posećenim. To je najšumovitiji nacionalni park u Srbiji i obuhvata najveći deo planine Tare i krivotoka reke Drine, između Bajine Bašte i Višegrada. Najviši vrh planine je *Kozji vrh* (1.591 metar), a prosečna nadmorska visina je oko 1.200 metara. Park se nalazi na teritoriji opštine Bajina Bašta i unutar njega su predeli izuzetne lepote, poput Jagošnice, Rastišta, Zaovina, Konjske reke, Perućca, Beserovine, Zauglina, Rače, Male reke i Solutuše. Pod listopadnom i četinarskom šumom je 8.000 hektara, dok livade, utrine, pašnjaci, stenoviti i kanjonski predeli zahvataju oko 4.000 hektara. Država je vlasnik oko 12.000 hektara, a ostatak su privatna imanja. Kako je dobro povezana sa većim gradovima, a svega oko 180 kilometara od Beograda, Tara poseduje izuzetne turističke potencijale na Mitrovcu, Kaluderskim barama i na Predovom

Raj na zemlji

krstu, a u blizini su Mokra gora, poznata po šarganskoj osmici i selo Kremna, postojbina Tarabića, najpoznatijih srpskih proroka. Možda je lepotu *Nacionalnog parka Tara* najbolje opisao Etkin Klark, direktor *Evropske fondacije za zaštitu prirode i nacionalnih parkova*, kada je 1996. godine, prilikom posete, oduševljeno rekao - „Ja ovako zamišljam raj!“

Parkom upravlja i gazduje JP *Nacionalni park Tara*, koje je država osnovala 1992. godine, a u kome radi oko 300 zaposlenih, od kojih su 36 sa fakultetskom diplomom. ■

Pančičeva omorika

Područje Tare bogato je biljnim svetom, koji čini jednu trećinu ukupne flore Srbije. Pojedine vrste uspeavaju isključivo na tom području, a neke su reliktni dragulji. Nauka je dosad prepoznala i opisala oko 1.000 biljnih vrsta, četrdesetak šumskih i desetak livadskih zajednica. Tara je poznata i po

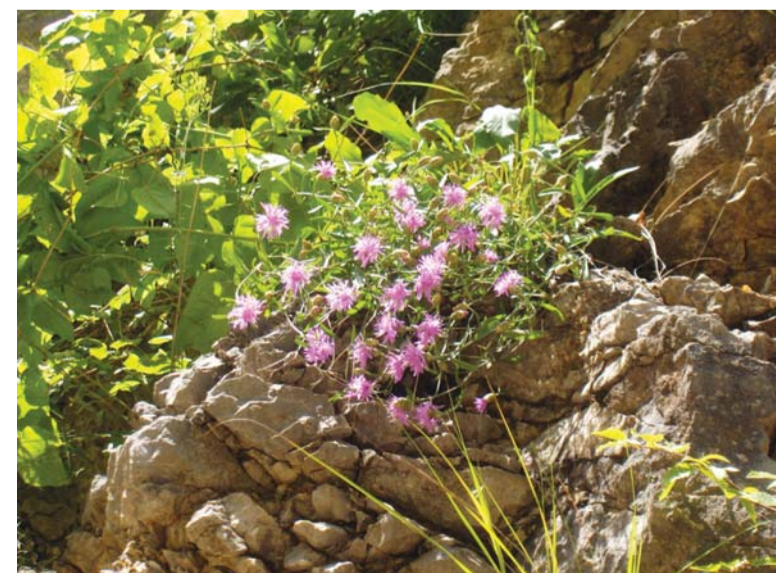
međe leske, tise zelenike, jeremička, božura, lincure i drugih, a tu su i kupine, maline, jagode, ribizle, gljive i drugi šumski plodovi.

Prostor Nacionalnog parka poznat je i po ogromnim stablima, poznatim kao *carevi Tara*, kao što je smrča, koja je viša od 50 metara. Šumarstvo u tom

Pančičevoj omorici, veoma retkoj vrsti četinarra, koju je 1875. godine u Sklopovima, kod sela Zaovine, otkrio poznati naučnik Josif Pančić. Za posebnu vrstu četinarra Pančić je saznao dvadesetak godina ranije od meštana, prilikom posete užičkom kraju, ali nije mogao da nade nekoga ko bi mogao da mu pokaže to drvo. Zbog retkosti, ta vrsta četinarskog drveta, nazvana i *živi fosil* jer je preživela ledeno doba, zakonom je zaštićena. Iako se smanjuje broj stabala u rezervatu Crveni potok, ona i dalje opstaje na vrletima i nepristupačnim terenima, na kojima druge biljne vrste ne bi mogle da opstanu. Jedinstvenu vrstu omorike izučavali su mnogi domaći i inostrani naučnici, a na području Tare evidentirana su ukupno 22 lokaliteta na kojima ona uspeva. Naziv omorika Pančić je verovatno uzeo iz naroda, jer reči mor, moriti, omorina, ukazuju na tamnu i sumornu boju tog četinarra. Pored *Pančičeve omorike* zakonom su zaštićene i druge jedinstvene biljne vrste, poput

kraju ima dugu tradiciju, a prvi lugari, kao državni činovnici, postavljeni su učnici, a na području Tare evidentirana su ukupno 22 lokaliteta na kojima ona uspeva. Naziv omorika Pančić je verovatno uzeo iz naroda, jer reči mor, moriti, omorina, ukazuju na tamnu i sumornu boju tog četinarra. Pored *Pančičeve omorike* zakonom su zaštićene i druge jedinstvene biljne vrste, poput

BOBAN TOMIĆ: Nasleđe prirode i čoveka

Nacionalni park Tara nisu samo biljke i životinje, već zajedničko nasleđe prirode i čoveka. Naš zadatak je da čuvamo i unapređujemo taj prostor, ali i da upravljamo šumskim eko-sistemom kao prirodnim resursom drveta i drugih šumskih proizvoda. Kada pomirimo te dve misije onda dobijemo idealan odnos čoveka i prirode - kaže za Danas Boban Tomić, direktor Nacionalnog parka Tara i poručuje da Tara nije zabranjeno područje, već veliki privredni resurs, koji priželjkuje velike investicije.

- Za skoro 30 godina postojanja NP Tara, ali i pre toga kada je šumskim kompleksom upravljalo *Šumsko gazdinstvo* u Bajinoj Bašti, uspešli smo da unapredimo šume na Tari, koje su postale najkvalitetnije visoke šume u Srbiji. U prošloj godini, bez obzira na ekonomsku krizu, postigli smo komercijalni efekat koji godinama nije zabeležen. Uspešli smo da prodamo svu građu koju smo planirali i to naplatili do 31. decembra. Pored toga, novac ulažemo u zaštitarsku delatnost, koja nije profitabilna, i u tom delu imamo gubitke od ranije, koje pokušavamo da rešimo uštedama.

● Kakav je odnos države prema NP Tara?

- Veoma dobro saradujemo sa Ministarstvom zaštite životne sredine i prostornog planiranja i sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. JP NP Tara nije korisnik republičkog budžeta i plate zarađujemo sami. Plan rashoda za ovu godinu je oko 300 miliona, a prihoda 260 miliona dinara. Prihodi od prodaje drvene građe su 240 miliona, oko 10 miliona imaćemo od naknada za korišćenje vrednosti NP, koja se prikuplja od onih koji obavljaju privredne delatnosti, a deset miliona dinara prihodaćemo od prodaje naših smeštajnih kapaciteta, suvenira, prodaje rasadničkih matarijala, lova i ribolova.

Planina Tara, reka Drina i mnoštvo bistrih potoka, netaknuta priroda i čist vazduh, guste četinarske šume, retke biljne i životinjske vrste, kao i vredno kulturno nasleđe čine jedinstveno područje Nacionalnog parka Tara na zapadu Srbije

To nije dovoljno, ali tih 40 miliona dinara deficita, rešićemo uštedama od 10 do 12 miliona dinara, koliko smo uštedeli i prošle godine, a 15 do 20 miliona dinara očekujemo od države za različite projekte. Dva ministarstva godišnje nam obezbede oko 20 miliona dinara za naše projekte. S druge strane, naše uštede su od 2008, otkad sam direktor, značajne. Neću da ulazim u razloge zbog čega je ranije bila velika potrošnja, ali ilustracije radi 2008. troškovi za rezervne delove u preduzeću bili su 6,5 miliona dinara, a dobavljači su bili iz Bajine Bašte. Kad sam došao, i pored nekih protivljenja, počela je primena Zakona o javnim nabavkama i

prijavilo se 17 preduzeća iz cele Srbije, a mi smo birali najpovoljnije. Time smo prošle godine uštedeli 3,5 miliona, a do 23. avgusta ove godine potrošili smo 800.000 dinara. Procena je da ti troškovi do kraja godine neće biti veći od 1,3 miliona dinara, što znači da smo za dve godine uštedeli 5,2 miliona dinara, zahvaljujući isključivo primeni tog zakona. Mesto direktora preuzeo sam sa dugom od 82 miliona dinara, od čega je 30 miliona pokriveno avansima i realnim potraživanjima, ali ne i ostatak od 50 miliona dinara.

Udruživanje

- Velika šansa Tare, ali i područja koja su izvan Nacionalnog parka, poput Zaovine, Mokre gore i Kremena, jeste u udruživanju i pokretanju zajedničkih projekata. Gradi se put Mokra gora - Perućac, preko Ivera, Miloševca do vrha Tare, a potom do Mitrova i Perućca. To je put od tridesetak kilometara i finansira se novcem iz NP. To će privući nove investicije, a primer za to je Mokra gora. Cilj je da se sve to poveže sa Tarom i da se upotrebni zanimljiva turistička destinacija u ovim delu Srbije.

● Krajem prošle godine Nacionalni park je vratio 830 hektara zemljišta koje je država posle Drugog svetskog rata oduzela manastiru Rači

- Vraćanjem te imovine, nije samo ispravljena nepravda, već je manastir i materijalno obeštećen. Kada je država oduzela tu šumu, izvršen je totalni premer, registrovano je svako stablo na 830 hektara. Konstativano je da su na području gazdinske jedinice Rača od države primljena 62 kubna metra po hektaru, a na gazdinskoj jedinici Tara više od 120 kubnih metara po hektaru. Četrdeset godina posle toga, vratili smo u donjoj gazdinskoj jedinici 130 kubika po hektaru, što je duplo više nego što smo preuzeli, a u gornjoj gazdinskoj

jedinici 340 kubika, što je tri puta više. Uz to, ustupljene su protivpožarne pruge, šumske vlake i putevi, kompletan mobilijar koji služi u turističke svrhe, poput staza, vidikovaca, ograde, pultova, mapa, mostova, sve ono u šta su nekadašnje *Šumsko gazdinstvo* i kasnije i NP Tara investirali veoma značajna sredstva, tako da je manastiru vraćeno mnogo više nego što mu je država oduzela. ● U toku je realizacija nekoliko projekata, kada će biti završeni? - Iako nemamo dovoljno novca, ipak uspevamo da, zahvaljujući ministarstvu i Fondu za zaštitu životne sredine realizujemo neke pojekte. U

saradnji sa *Direkcijom za puteve Srbije* treba da počnu radovi na uređenju glavnog puta na Mitrovcu. Oko hiljadu metara tog puta, sa pešačkim stazama, rasvetom, klupama za sedenje i ostalim, nadam se da će biti spremno za zimsku sezonu, a to će koštati oko 12 miliona dinara. Dugi projekat je izgradnja prečišćivača otpadnih voda, prvog posle 40 godina na Tari, koji je neophodan, jer Mitrovac raspolaže sa 700 ležaja u dečjem odmaralištu, oko 300 u privatnom smeštaju, a NP ima 50 kreveta. To je najveće turističko naselje na Tari, veće od Kaluderskih bara i Omorike. Novac za nabavku prečišćivača obezbediće *Fond za zaštitu životne sredine*, a REK iz Budimpešte platiće izradu projektne dokumentacije. Ceo projekat košta 10 miliona dinara i nadamo se da ćemo ga završiti do zime. Pored toga, svake godine izdvajamo za investiciono održavanje lokalnih puteva. Ove godine asfaltiraćemo infopunkt, koji je završen pre godinu dana, napravimo silazne rampe za čamce do jezera, a biće rekonstruisan i put od 30 kilometara prema zapadnom delu Tare, prema Jagoštic i Rastištu i to će nas koštati oko 40 miliona dinara. ● Da li postoje mogućnosti i za neke druge investicije u turizmu i drugim oblastima?

- Nama su potrebni investitori i to veliki investitori koji bi uložili u turizam, zelenu energiju i organsku proizvodnju hrane. Pozivamo investitore, domaće ili strane, da dodu kod nas. Tara je već prepoznata na mapi Srbije u proizvodnji organske hrane i kao takva nalazi se na drugom mestu. Investitori su nam potrebni i u zelenoj energiji, jer Tara ima mnoštvo potoka i rečica, a time i kapaciteta za izgradnju mini hidroelektrana, a njihova granja predviđena je *Prostornim planom NP Tara*, koji obuhvata Moku gora i Zaovine. Potrebni su nam i veliki hoteli, kapaciteta do 500 ležaja. Imamo za njih zemljište u zonama koje su urbanizovane, a država nudi različite povlastice.

Briga o šumama

U zaštiti šuma, primenjujemo najsavremenije metode koje su u svetu napuštene, jer su veoma skupe, ali naše uverenje je da su one danas najefikasnije i najpoštenije prema prirodi. Primera radi, to je metoda taksacije, odnosno premeravanja stabala svakih deset godina, a to smo uradili i ove godine. Investirali smo oko sedam miliona dinara i izmerili svako stablo na Tari debije od deset centimetara. Izmerili smo više od 1,7 miliona takvih stabala i znamo tačno u kubni centimetar koliko smo za deset godina uzeli od prirode i koliko ćemo moći od nje da uzmemo u narednoj deceniji, a da je ne oštetimo. Po tom principu gazdovanja možemo da uzmemo maksimalno do 80 odsto od onoga što priroda ponudi za deset godina. To znači da mi gazdujemo tako da se priroda uvećava za 20 odsto i ne uzimamo ono što ne smemo. U taj tromesečni posao uključili smo srednjoškole, studente šumarstva, ali i ostale nezaposlene građane.

koja se naslanjaju na Nacionalni park, da očuvimo i selo Jagošticu, ali veoma su slabi kadrovski i infrastrukturni kapaciteti. Seoskim turizmom bave se činovnici i ljudi iz grada, a ne meštani i to moramo da promenimo. Primera radi, gost dode u Zaovine, prespava i odmori se, ali šta sutra? Ode od prvog vidikovca, fotografiše prelepe pejzaže, vrati se, jede i malo odspava, ali šta posle toga? Ne postoje dodatni sadržaji, a turisti više ne mogu da kupe sir i kajmak, jer je u Zaovinama sve manje meštana. To što su ove godine prazne vikendice na Tari, nije posledica samo svetske ekonomske krize, već i zato što lokalno stanovništvo nije spremno za prihvatiti pravi koncept seoskog turizma. Vlasnik vikendice želi da uzme 30 do 50 evra dnevno, a nije svestan da je u Grčkoj, u vansezoni, krevet jedan ili dva evra. Potrebna je promena takvog modela i da se kaže: „Gospodo, morate da budete bolje organizovani i da dajte mnogo više za manje para“. Mislim da bi se stvari promenile kada bi investitori gradili hotele i odmarališta i time bi se uspostavlili potrebni standardi.

● U Srbiji postoji još nekoliko nacionalnih parkova - da li postoje međusobna saradnja?

- Odlično saradujemo. Sastajemo se najmanje jednom sedmično, a organizujemo godišnje susrete, odnosno *Parkovijadu*, koja je ove godine bila na Zlatiboru. U pripremi je osnivanje *Asocijacije nacionalnih parkova Srbije*, koja će imati zadatak da integriše i koordinira aktivnostima nacionalnih parkova. U toku je usaglašavanje odluke o naknadama, kojim želimo da preciziramo ko i šta može da naplaćuje. Znamo kakve su materijalne mogućnosti i građana i društva, ali pravila moraju da važe za sve. Ipak, pre nego što počne da se naplaćuje ulaz u nacionalne parkove, trebalo bi da ostvarimo mnogo više prihoda. Procena je da 20 miliona dinara godišnje gubimo jer ne naplaćujemo ulaz, a to je novac koji nam nedostaje. Ipak, svesno ga se odričemo, jer smatram da zasad ne bi trebalo da se naplaćuje ulaz u bilo koje zaštićeno prirodno dobro.

● U Srbiji postoji još nekoliko nacionalnih parkova - da li postoje međusobna saradnja?

- Odlično saradujemo. Sastajemo se najmanje jednom sedmično, a organizujemo godišnje susrete, odnosno *Parkovijadu*, koja je ove godine bila na Zlatiboru. U pripremi je osnivanje *Asocijacije nacionalnih parkova Srbije*, koja će imati zadatak da integriše i koordinira aktivnostima nacionalnih parkova. U toku je usaglašavanje odluke o naknadama, kojim želimo da preciziramo ko i šta može da naplaćuje. Znamo kakve su materijalne mogućnosti i građana i društva, ali pravila moraju da važe za sve. Ipak, pre nego što počne da se naplaćuje ulaz u nacionalne parkove, trebalo bi da ostvarimo mnogo više prihoda. Procena je da 20 miliona dinara godišnje gubimo jer ne naplaćujemo ulaz, a to je novac koji nam nedostaje. Ipak, svesno ga se odričemo, jer smatram da zasad ne bi trebalo da se naplaćuje ulaz u bilo koje zaštićeno prirodno dobro.

Bogatstvo životinjskog sveta

Bogata vegetacija, vode, kanjoni i liti-ce, stvorili su različitost životinjskog sveta. Tu je najbrojnija populacija mrkog medveda i njegovo najznačajnije stanište u Srbiji. Procena je da na pod-

ručju Nacionalnog parka živi četrdesetak jedinki, koje se prate pomoću satelitskih odašiljača, zahvaljujući projektu *Biološkog fakulteta i Prirodnjačkog muzeja* u Beogradu, koji finansira Mi-

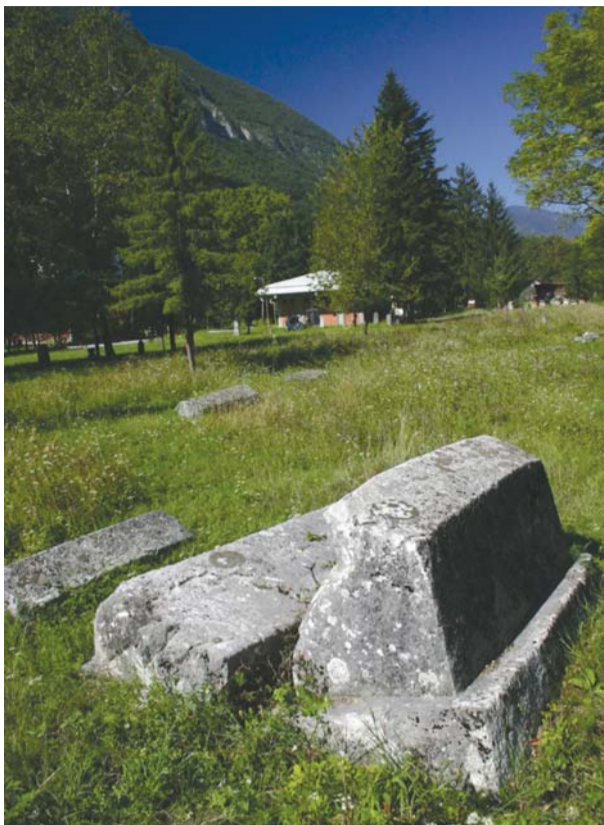
Najkraća reka u Srbiji

Područje Nacionalnog parka poseduje izvore i vrela, jezera, reke i planinske potoke, a svi vodotoci su prve kategorije.

Od Perućčkog vrela, na nadmorskoj visini od 265 metara, nastala je najkraća reka u Srbiji. Duga je svega 365 metara, pa je poznata i kao *Reka Gocina*, koja se sa atraktivnim vodopadom uliva u Drinu. Pored Drine, tu su reke Beli Razi, Rača sa svojim vodopadima *skakavcima*, Derventa, kao i gotovo neistraženi Brusnički potok, ali i nekoliko ponornica.

Akumulacije Perućac, Zaovine, Kruščica, Spajčić i Osoje, koje čine sastavni deo HE *Bajina Bašta*, osim za proizvodnju električne energije i te kao su pogodine i za turističku privredu.

Po jednoj legendi ime planine Tare potiče od ilirskog plemena Autarijata, koje je u davna vremena naseljavalo to područje. Druga legenda kaže da su Kelti očarani prirodnim lepotama planine poželeti da ona postane dom za dobrog boga Tara, pa otuda i njeno ime.

Osim brige za prirodne vrednosti, u Nacionalnom parku, pod posebnim merama zaštite, nalaze se i kulturno-istorijski spomenici, poput manastira Rača iz 13. veka, srednjovekovnog grada Solotnika, nekropole stećaka u Perućcu i Rastištu i drugih.

Manastir Rača, zadužbina kralja Dragutina, nalazi se u blizini kanjo-

na reke Rače, u istoimenom selu, šest kilometara od Bajine Bašte. Dva puta je rušen, a današnji izgled dobio je 1835. godine. U vreme turske vlasti bio je centar srpske pismenosti, čiji su monasi negovali *Račansku prepisivačku školu*. U njemu je, za vreme Drugog svetskog rata, čuvano *Miroslavljevo jevanđelje*, najznačajnija knjiga srpske književnosti iz 12. veka. *Manastirski ikonostas* smatra se jednim od najlepših u Srbiji.

Od arheoloških nalazišta veoma je važan lokalitet Mramorje u Perućcu, u blizini reke Vrelo, sa stećcima od kojih najstariji potiču iz 14. veka. Tu su i lokaliteti Gradina sa ostacima manjeg utvrđenja, za koje se pretpostavlja da su iz 6. ili 7. veka, Skit svetog Đorđa iz 16.

i 17. veka, na oko dva kilometra od manastira Rača, koji je najverovatnije bio centar *Račanske prepisivačke škole*. Zamak Solotnik nalazi se na steni pored sela Solotuša, a izgradio ga je nepoznati vlastelin, najverovatnije polovinom 15. veka.

U cilju upoznavanja posetilaca sa tradicijom gradnje i života na tom području, u Kaluđerskim barama osnovano je etnodomaćinstvo s kraja 19. veka, ali od nekadašnjih devet opremljenih objekata, sada postoje samo četiri. Tu je i spomenik Borovo brdo u Račanskoj Šljivovici, podignut u znak sećanja na *Prvu partizansku račansku čet*u, koja je formirana 3. avgusta 1941. godine. ■

